

CONSIDERAȚII PRIVIND IMPLICAREA ASTREI ÎN MIȘCAREA NAȚIONAL-POLITICĂ A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA

Împlinirea a 150 de ani de la înființarea ASTREI este un bun prilej de a sublinia câteva aspecte ale activității Asociațiunii mai rar relevate, dar care și-au pus amprenta și s-au făcut resimțite în fiecare acțiune întreprinsă de ea. Anume, ne referim la caracterul național-politic al ASTREI care a marcat acțiunile sale culturale fără a fi însă atunci recunoscut sau evidențiat pentru că ar fi primejduit însăși existența ei.

Activitatea politică desfășurată de ASTRA nu trebuie căutată în actele oficiale, în procesele verbale ale adunărilor, pentru că ele nu puteau cuprinde ceea ce contravenea prevederilor statului și ar fi dăunat societății. Era „o activitate ascunsă a Astrei — spunea marele scriitor Liviu Rebreanu — despre care nu vorbeau statutele și care nu putea figura în procesele verbale, fără riscul de a fi imediat dizolvată. Nu știu cât a fost de întinsă activitatea aceasta, dar sînt sigur că ea a contribuit imens la crearea solidarității românești ardeleni”¹.

ASTRA a fost o uriașă colectivitate unde s-au strîns toți cei de-un neam „ca într-o cetățuie sau tabără de luptă”², cum a definit-o I. Agârbiceanu, unde s-au solidarizat „toți românii de la Apusul Carpaților” și unde „conștiința națională tot mai prigonită din deceniu în deceniu pe cîmpul de activitate politică a trebuit să aibă asigurat un loc de refugiu”³. De aceea, continua Agârbiceanu, „Asociațiunea a fost de la începuturile ei nu numai culturală, ci și” națională”⁴. Astfel alături de postulatul înaintării culturale, al cultivării limbii și literaturii române, al progresului economic, material, s-a impus celălalt postulat, cel al făuririi unei conștiințe naționale care să unească pe toți românii în jurul unui ideal comun — realizarea unității naționale.

Fiecare acțiune culturală a ASTREI a fost totodată un bun prilej de manifestare a sentimentelor naționale, unul din principalele merite ale Asociațiunii fiind acela de a solidariza toate păturile sociale și de a crea unitatea de simțire a participanților, de a face educație patriotică cu orice ocazie, fie că era o prelegere populară, o serbare culturală sau o adunare generală. Coborîrea intelectualilor în rîndul poporului pentru a le vorbi despre tot ce considerau ei că-l putea interesa, participarea lor la manifestările culturale organizate, de la cele de anvergură pînă la o masă festivă, a permis contactul direct și a creat comuniunea dorită între toate păturile sociale, creșterea încrederii poporului în cei care-l conduceau. De asemenea, membrii ASTREI și mai ales conducătorii ei erau totodată membri ai Partidului Național Român sau fruntași ai mișcării național-politice.

¹ Ș. Petraru, *Astra și Marea Unire*, în *Astra*, nr. 10, 1986, p. 4.

² I. Agârbiceanu, *Asociațiunea transilvană pentru literatură și cultura poporului român „Astra”. Ce-a fost? Ce este? Ce vrea să fie?*, în *Transilvania*, nr. 2, martie-aprilie 1936, p. 96.

³ *Idem*, p. 97.

⁴ *Ibidem*.

Manifestări de mare amploare, unde s-a întrunit un număr mare de participanți și care au constituit adevărate sărbători naționale, au fost congresele ASTREI: adunările generale anuale. Vorbind despre importanța lor, același Agârbiceanu le subliniază caracterul politic: „Congresele generale ale ASTREI au fost, în curs de decenii, nu numai manifestări culturale și naționale, prilej de întâlnire a românilor din toate regiunile Ardealului și Banatului, ci și prilejuri de consfătuiri politice, de discuții, de planuri de luptă pentru conducătorii care altfel și altădată nu se puteau aduna în număr atât de mare”⁵. În adevăr, odată pe an, cu prilejul adunării generale a ASTREI, care avea loc de fiecare dată în altă parte a Transilvaniei, se strungeau o mulțime de participanți, oameni din popor, conducători ai ASTREI, ai bisericii, fruntași ai mișcării politice. Ele prilejuiau dezbaterea pe lângă problemele oficiale ale Asociațiunii și a altora de o deosebită importanță pentru mișcarea politică românească, bineînțeles nemenționate în dările de seamă oficiale.

Așa de pildă, la adunarea generală a ASTREI ținută la Alba Iulia în vara anului 1866 a participat „tot ce aveau românii din Ardeal mai bun și mai de frunte în zilele acelea, probabil mînați toți de dorul de a cădea de acord asupra celor ce trebuiau să se facă în interesul poporului român din Ardeal”⁶. Situația politică era critică. Dieta recentă de la Cluj a șters toate legile decretate la cea din 1863 de la Sibiu, ceea ce aducea grave prejudicii poporului român. În cea de-a doua zi a adunării și apoi în câteva conferințe intime s-a dezbătut propunerea de a se înainta împăratului un memorial; redactarea și înaintarea lui a fost încredințată lui George Barițiu și lui Ioan Rațiu⁷. Memorialul însoțit de 37 plenipotențe semnate de 1493 români cerea respingerea uniunii votate de dieta clujeană și convocarea unei noi diete a Transilvaniei, consfințirea autonomiei Transilvaniei și codificarea legilor și proiectelor de lege elaborate de dieta de la Sibiu⁸. Memorialul a fost depus împăratului de către I. Rațiu și, deși n-a avut rezultatul scontat, el a constituit o primă manifestare de protest împotriva instaurării dualismului.

Convocarea celei de-a șaptea adunări generale a ASTREI la Cluj⁹ în vara anului 1867 se pare că n-a fost întâmplătoare. Aici se votase în 1865 de către dietă uniunea Transilvaniei cu Ungaria și în anul adunării generale, compromisul austro-ungar era realizat. Convocarea ei semnifica de fapt un protest împotriva instaurării dualismului și reprezentanții nou înființatei Asociațiuni Literare din București, mai târziu Academia Română — salutau cu entuziasm pe cei peste 1200 participanți la adunare¹⁰. Prin felul cum a fost pregătită de localnici care și-au conjugat toate eforturile pentru reușita acestei mari sărbători naționale și mai ales datorită hotărîrilor adoptate, adunării îi revine un loc de seamă în istoria Asociațiunii¹¹. Alegerea noii conduceri a ASTREI a însemnat o schimbare a orientării

⁵ Idem, *op. cit.*, p. 99—100.

⁶ T. V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, Sibiu, 1903, vol. IV, p. 127. Au participat: I. Rațiu, A. Sever, I. M. Moldovan, D. Densușianu, T. Cipariu, A. Șaguna și I. St. Șuluțiu.

⁷ T. V. Păcățian, *loc. cit.*

⁸ Idem, p. 128—135.

⁹ *GazTrans*, nr. 60, 14 iul./2 aug. 1867, p. 390; E. Glodariu, *Despărțimintu! Cluj al „Astrei” (1870—1914)*, în *ActaMN*, XII, 1975, p. 373.

¹⁰ *Analele Societății Academice*, tom I, 1867—1869, București, 1869, p. 32.

¹¹ *GazTrans* (1867), nr. 65, 19/31 aug., p. 256; nr. 74, 20 sept./2 oct., p. 294; Colecția de manuscrise a B.C.U. Cluj-Napoca, fond Fr. Hossu-Longin, mss. nr. 4663, *Amintiri*, caiet VI, p. 7.

societății, o victorie a „politicii partidei naționale” cum o definea noul președinte, Vasile L. Popp¹².

În cuvîntul de deschidere la următoarea adunare generală a Asociațiunii, ținută la Gherla în 1868, noul președinte se referă la împrejurările grele pentru poporul român create de instaurarea dualismului și își exprimă bucuria de a saluta mulțimea de participanți la această „unică sărbătoare națională”: „Nu v-a păsă de greutatea drumului, nici de spesele călătoriei, ci ați venit cu bucuria pentru ca respinși de pe alt teren, barem pre acesta să arătați că mai sîntem un popor aici, care-și iubește limba, își iubește naționalitatea, își iubește viața sa și nu voiește a muri. Să arătați că în mînia jurămîntului de atîtea ori călcat, astăzi în o mică depărtare de acel loc unde s-a pus acel jurămînt (este vorba de Cluj n.n.) s-a putut aduna floarea națiunii române, nu ca să jure în contra libertății compatrioților săi, ci ca să se consulte despre mijloacele înaintării culturii poporului... dînd totodată prin prezența sa în acest loc cel mai vederat testimoniu și semn al existenței națiunii românești”¹³. În continuare, protestează împotriva răpirii drepturilor românilor și considera că adunarea este îndreptățită să pretindă recunoașterea lor ca națiune: „Prin prezența noastră aici pretindem ca să ne lase să trăim, ca precum individul, așa și una națiune are dreptul de a pretinde ca nime să nu cuteze a-i răpi existența!”¹⁴.

Conducători și militanți ai ASTREI au fost inițiatorii și organizatorii Conferinței Naționale de la Miercurea din 7—8 martie 1869, unde s-au pus bazele partidului național politic și s-au stabilit direcțiile principale ale politicii. În comitetul de conducere îi găsim prezenți pe Ilie Măcelariu, George Barițiu, Ioan Rațiu, Jacob Bologa, Visarion Roman, Axente Sever, Simion Balint, Ioan Micu Moldovan, Aron Densusianu, Ioan Hannia¹⁵, membri ai ASTREI și conducători ai ei.

Că ASTRA a urmărit prin toate acțiunile ei deșteptarea sentimentului național o spune și președintele ei, Vasile L. Popp, în cuvîntul de deschidere la adunarea generală a Asociațiunii de la Sebeș din 1872: „Asociațiunea este menită să deștepte, să nutrească și să conserve simțul național, să scutească și să cultive limba și prin aceasta existența națională”¹⁶. Referindu-se la cadrul oferit de ASTRA pentru manifestarea solidarității naționale a tuturor românilor în toate acțiunile ce aveau ca ideal comuna unitatea națională, el adăuga în încheiere: „...toți sîntem frați, toți mergem pe aceeași cale, toți într-o înțelegere frățescă, ca un trup și un suflet, facem pașii înainte în literatură și cultură! Așa legați, domnilor, întru legăturile unității naționale vom ajunge la portul, la limanul dorit, la care tindem prin sprijinirea Asociațiunii”¹⁷.

Prezența la adunarea generală a Asociațiunii de la Blaj din 5/17 august 1877 a lui George Barițiu și a altor cărturari transilvăneni a constituit cea mai nimerită ocazie pentru mobilizarea tuturor participanților în favoarea și în sprijinul luptei României pentru independență¹⁸. ASTRA și membrii ei au fost principalii

¹² A. Banciu, *Scrisori vechi III. Basiliu Ladislau Popp către Iacob Mureșianu*, în *Transilvania*, nr. 4, aprilie 1928, p. 285.

¹³ La adunare au participat Ilie Măcelariu, Al. Bohățel, Grigore Moisil, Simion Balint, Visarion Roman, Iosif Vulcan etc. (*Transilvania*, nr. 20, octombrie 1868, p. 465—466).

¹⁴ *Idem*, p. 466.

¹⁵ T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. V, Sibiu, 1909, p. 65—66.

¹⁶ În sensul de a apăra.

¹⁷ *Transilvania*, nr. 4 jubiliar, 1861—1911, iulie-august 1911, p. 338.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ V. Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, 1979, p. 175.

susținători din Transilvania ai războiului pentru câștigarea independenței de stat a României¹⁹.

Congresele anuale ale ASTREI au prilejuit și ținerea unor consfătuiri intime între fruntașii politici prezenți la ele. Așa a fost și la adunarea generală de la Turda, din august 1880. Consfătuirea a avut loc în 9 și 10 august în casa dr. Ioan Rațiu și la ea au luat parte George Barițiu, Iacob Bologa, Partenie Cosma, Visarion Roman și George Pop de Băsești²⁰. Aici s-a hotărât punerea bazelor Partidului Național Român și s-au conturat punctele programului de acțiune național-politic elaborat un an mai târziu, la Sibiu.

Cițiva ani mai târziu, congresele anuale ale ASTREI au constituit un foarte bun prilej pentru fruntașii mișcării național-politice de a se întruni și dezbate asupra elaborării Memorandului. Astfel, cu ocazia serbărilor ASTREI din 27—29 august 1887, prilejuite de adunarea generală ce avea loc la Sibiu, s-a dezbătut în cadrul ultimei ședințe propunerea de a se elabora un memorandum. Cu redactarea proiectelor sînt însărcinați doi dintre participanții la ședință: Aurel Mureșianu și Iuliu Coroianu²¹. Ele urmau să fie dezbătute în anul următor cu ocazia adunării generale a ASTREI de la Abrud. În acest scop I. Rațiu îi scria lui G. Barițiu și-l înștiința că a luat legătura cu I. Coroianu, cu G. Pop de Băsești și V. Lucaci pentru a se întâlni la Abrud și a discuta „în cauza memorialului”; își exprima totodată dorința de a merge și ceilalți membri ai comitetului pentru „a isprăvi mai multe lucruri”²². Dar întrunirea și implicit prezentarea și comentarea proiectelor de memorandum nu a putut avea loc la Abrud și s-a amînat²³.

Mișcarea memorandistă care a cuprins întreaga suflare românească s-a bucurat indirect și de sprijinul membrilor ASTREI pe care-i găsim prezenți la dezbaterile proiectului de memorandum, în delegația de la Viena și mai ales la Cluj, în timpul procesului.

O confruntare directă a ASTREI cu autoritățile a dus în anii 1895—1897 la declanșarea unei vii dispute în cadrul societății, care a luat un pronunțat caracter politic. Este vorba de cererea autorităților de a schimba denumirea Asociației²⁴, mai precis de a se renunța la cuvîntul „transilvană” din titulatură și a se înlocui cu „din Ungaria”. Prin aceasta se urmărea anularea caracterului național-provincial al Asociației și înscrierea ei, cel puțin formală, între celelalte societăți culturale din Ungaria patronate de stat care, pe plan cultural, desfășurau o politică de sprijinire a tendințelor guvernamentale în privința naționalităților din Ungaria.

În cadrul Asociației, în funcție de vederile și crezurile politice ale membrilor ei, s-au conturat trei grupări diferite privind atitudinea față de cererea autorităților. Aceste grupări s-au manifestat cu pregnanță în cadrul adunării generale extraor-

¹⁹ Ș. Petraru, *op. cit.*, p. 4.

²⁰ I. Georgescu, *Dr. Ioan Rațiu, 50 de ani din luptele naționale ale românilor ardeleni*, Sibiu, 1928, p. 49; E. Pop Hossu-Longin, *Amintiri 1880—1930*, Cluj, 1932, p. 143 (adaugă la participanți pe Vasile Lucaci, Iosif Hodoș, Andrei Cosma, Aurel Mureșianu).

²¹ A. A. Mureșianu, *Documente pentru istoria Memorandului*, în *Transilvania*, nr. 4—5, aprilie-mai, 1929, p. 342—343 (Scrisoarea lui G. Barițiu către A. Mureșianu, Sibiu, 4 martie 1888); Ș. Polverejan, N. Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, p. 38.

²² K. Hitchens, L. Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu. 1861—1892*, Dacia, 1970, p. 248 (Scrisoarea lui I. Rațiu către G. Barițiu, Turda, 25 iulie 1888).

²³ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 40.

²⁴ E. Glodariu, *Un moment din viața „Astrei”; modificarea statutelor (1897)*, în *ActaMN*, X, 1972, p. 277—287.

dinare a ASTREI, convocată în 10 martie 1897 la Sibiu. Împărtășind cititorilor impresia generală asupra desfășurării adunării, „Tribuna” scria: „Nu era aerul sărbătoresc, vesel și senin al adunărilor generale ordinare ale Asociațiunii. O atmosferă gravă dă notă situației. Parola zilei e „pentru sau contra” schimbării titlului... și energicul contra se rostește în cele mai multe grupări”²⁵. O primă grupare, cea mai neînsemnată, o formau cei care acceptau cererea guvernului; a doua o formau cei care se împotriveau categoric schimbării numelui considerînd autonomia Transilvaniei drept un prim pas obligatoriu în calea eliberării românilor; cei care erau pentru renunțarea la „transilvană”, dar pentru evitarea titlaturii cerute de guvern făceau parte din orientarea politică potrivit căreia eliberarea națională a românilor transilvăneni nu era legată necondiționat de obținerea autonomiei Transilvaniei. Mai mult chiar, renunțarea la cuvîntul „transilvană” ușura extinderea activității Asociațiunii și în părțile Maramureșului, Crișanei și Banatului. Ei reprezentau linia activistă ce se va contura tot mai clar în rîndurile P.N.R. și în general în viața politică a românilor din Transilvania. Că această linie politică cîștigase destui aderenți se reflectă și în votul majorității participanților la adunarea extraordinară a Asociațiunii. Concluzia adunării a fost cea de acceptare a modificării titlului, stabilindu-se pe viitor titlul „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român”²⁶. Adunarea generală a ASTREI din 27/28 august 1897 de la Mediaș a prezentat noile statute și a comunicat noua situație despărțimintelor²⁷.

Lipsa unei unități de vederi în această problemă se explică și prin faptul că P.N.R. se afla în această perioadă de sfîrșit de veac în plină criză politică, slăbit de disensiunile care s-au accentuat după 1895; situația s-a resimțit și în cadrul ASTREI.

Adunările generale din 1896 și 1898 au avut loc în teritoriile nou cuprinse în sfera Asociațiunii, prima la Lugoj și cealaltă în Beiuș²⁸. Vîndînd la prima adunare generală a ASTREI în părțile bănățene, la Lugoj, Alexandru Mocsonyi spunea că prin această măsură de a include și aceste teritorii în cadrul ASTREI se dărîmă „un zid de despărțire între frații de același neam, setoși de aceeași cultură. Asociațiunea noastră — arăta el în continuare — se dezbracă de caracterul ei provincial, se proclamă principiul solidarității naționale pe terenul cultural...”²⁹.

Așadar orientarea politică activistă, conturată tot mai pregnant în anii de început ai noului secol și consfințită prin hotărîrile Conferinței Naționale de la Sibiu din 1905, se resimte și în activitatea ASTREI.

Lucrările adunării generale a ASTREI care s-au desfășurat la Timișoara, în septembrie 1904, unde au participat mulți reprezentanți ai curentului activist, în-deosebi tribuniștii din Arad, au avut un rol deosebit în răspîndirea activismului și cîștigarea de noi adepți³⁰. Poate nu întîmplător adunarea generală a ASTREI din vara anului 1905 a luat o asemenea amploare, fiind marcată nu numai de însuflețitele manifestații naționale organizate, ci și de un curent înnoitor ce va străbate întreaga activitate viitoare. Inaugurarea Muzeului Asociațiunii menit să adăpostească dovezile privitoare la viața poporului nostru din trecut, festivitățile care

²⁵ Idem, *op. cit.*, p. 284.

²⁶ *Tribuna*, nr. 47, 28 febr./12 mart. 1897, p. 185.

²⁷ B.C.U. Cluj-Napoca, fond cit., mss. srtar 292/1, 1897, nr. 15.

²⁸ *Transilvania*, nr. 4 jubiliar, 1911, p. 347—348.

²⁹ Idem, p. 347.

³⁰ *Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918*, București, 1970, p. 310.

au avut loc, expoziția istorico-culturală și etnografică — toate au contribuit la reușita acelei „sărbători a unității culturale”³¹.

Activitatea ASTREI din următorii ani este caracterizată de un suflu nou. Hotărârile Conferinței Naționale a P.N.R. de la Sibiu referitoare la intensificarea activității organizațiilor culturale, extinderea influenței P.N.R. în masă, mai strânsă legătură cu masele țărănești și muncitoare, informarea opiniei publice românești asupra sarcinilor și obiectivelor de luptă imediată și de perspectivă se resimt și în activitatea ASTREI, pentru că ea constituia cel mai potrivit cadru de realizare a acestor deziderate.

Vorbind tocmai despre acestea, Oct. C. Tăslăuanu, ales în conducerea Asociațiunii la adunarea generală de la Bistrița, din septembrie 1907, ne mărturisește care era rolul ASTREI în activitatea propagandistică: „Intrați la Asociațiune ne-am propus probleme noi, ridicarea și organizarea prin cultură a maselor țărănești. Senzul și țința programului ales de noi era politic. În 1903 am reușit să trimitem în parlamentul din Budapesta un număr însemnat de deputați. Conștiința națională a mulțimii se manifestase viguroasă, cu toate opreliștile autorităților și ea cerea să fie cultivată și trezită în cercuri tot mai largi printr-o propagandă stăruitoare. Cine putea să o facă mai bine decât Asociațiunea?”³². Tot ASTRA va fi aceea care în 1908 în strânsă legătură cu P.N.R. va lua măsuri pentru a contracara prevederile proiectului de vot plural al lui Andrássy³³. Având în vedere faptul că legea de vot plural lega știința de carte de obținerea votului, ASTRA a inițiat o intensă campanie de alfabetizare. În urma hotărârii adunării generale a ASTREI de la Șimleu, președintele I. Sterca Țoluțiu va emite circulara nr. 849 din 26 octombrie 1908³⁴ cerând tuturor despărțămintelor să inițieze cit mai multe cursuri de alfabetizare, să instituie premii pentru învățătorii care reușeau să învețe carte pe cit mai mulți neștiutori. Statisticile dovedesc că în anii 1908—1913 accentul principal s-a pus pe reducerea numărului analfabeților³⁵.

Serbările jubiliare ale ASTREI din 28—30 august 1911, prin amploarea, programul și numeroasa participare, au constituit nu numai o manifestare a solidarității și unității naționale românești, ci și o retrospectivă a activității societății de la înființarea ei, de-a lungul a cinci decenii de existență, evidențiindu-i rolul și importanța în procesul de dezvoltare a conștiinței naționale și calitatea de centru catalizator al forțelor națiunii. Toate manifestările de la Blaj, spunea N. Iorga, „au fost afirmații răspicate ale credinței în noi înșine, în unitatea, în solidaritatea românească și în valoarea culturii noastre luptătoare”³⁶.

Retrospectiva asupra activității societății a subliniat și succesele obținute mai ales după 1905: „activitatea politică începută la 1905 are meritul trezirii conștiinței naționale în masele mari ale poporului, care a fost prima și nemijlocita rezul-

³¹ O. Tăslăuanu, *Muzeul Asociațiunii*, în *Transilvania*, nr. 4 jubiliar, 1911, p. 433.

³² Ș. Petraru, *op. cit.*, p. 5.

³³ E. Glodariu, *Opoziția față de proiectul legii votului plural — aspect al luptei pentru vot universal în anul 1908*, în *ActaMN*, XVIII, 1981, p. 227—236.

³⁴ *Lupta*, nr. 225, 31 oct./13 nov. 1908, p. 2—3; E. Glodariu, *op. cit.*, p. 235.

³⁵ ASTRA a ținut în 1909/1910 — 23 cursuri cu 236 participanți; în 1910/1911 — 23 cursuri cu 430 participanți, iar în 1912/1913 — 73 de cursuri, vezi *Mijloace de propagandă literară și culturală ale Asociațiunii și dezvoltarea lor*, în *Transilvania*, nr. 3, mai-iunie 1936, p. 236.

³⁶ N. Iorga, *Serbările de la Blaj, însemnătatea lor politică, culturală și literară*, în *GazTrans*, nr. 196, 7/20 septembrie 1911, p. 1—2.

tantă a propagandei activiste³⁷, remarcă Valer Moldovan. După 6 ani de la Conferința din 1905, spunea el, se constată cu bucurie că această activitate politică a avut o influență „binefăcătoare și fructificatoare și asupra terenurilor culturale și economice“, un rol important avându-l inițierea „erei adunărilor populare, adică cultivarea și trezirea conștiinței naționale a poporului țaran cu ajutorul propagandei prin viu grai“³⁸. Într-adevăr ASTRA a inițiat și a desfășurat o întreagă campanie de conferințe, prelegeri populare în toate despărțămintele și agenturile sale, numărul lor crescând substanțial în anii 1910—1914³⁹. Prin aceste acțiuni P.N.R. și-a lărgit considerabil audiența în masele populare, în special în rindul țărănimii și și-a creat o largă bază politică de masă în lupta pentru emancipare națională, pentru realizarea unității naționale.

Toate acestea nu făceau decît să mențină mereu trează conștiința poporului în vederea realizării dorinței unanime, cea a unității naționale. Semnificative în această direcție ni se par cuvintele rostite de Elena Pop Hossu-Longin, reprezentantă de frunte a mișcării feministe din Transilvania și membră activă a ASTREI, la tribuna unei adunări a ASTREI în Sălaj. Vorbind despre „Ideea națională“, ea sublinia cu acel prilej că întreaga activitate a ASTREI era în slujba propagării ideii naționale care-i călăuzea pașii ca un „lucefăr strălucitor“, țelul final urmărit fiind „ceasul mare al eliberării“: „Toate năzuințele Astrei erau îndreptate ca conștiința noastră națională să fie pururea trează și neadormită pentru ca ceasul mare al eliberării de sub jugul străinului să ne afle români întregi, pe deplin pregătiți de misiunea înălțătoare... în țara făgăduinței — România Mare“⁴⁰.

Aceeași idee o găsim și în cuvîntul rostit de L. Rebreanu cu ocazia sărbătoririi ASTREI în 1936: „...Pe atunci aveam și noi un vis de împlinit, atît de mare și de frumos poate și fiindcă trebuia să-l tănuim și fiindcă ne cerea sacrificii. Astra a știut să cultive spiritul de sacrificiu al poporului nostru și să-l pregătească pentru ziua împlinirii, a știut să canalizeze și să întrețină visul neamului — iată unul din marile ei merite“⁴¹. Aceste aprecieri asupra laturii politice a activității ASTREI, făcute chiar de membrii societății, sînt îndeajuns de semnificative. Și desigur ASTRA a fost prezentă, alături de alte societăți culturale, prin cei 8 delegați oficiali, cu credenționale, și prin mulțimea participanților, membri ai ei, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918⁴², unde s-a consfințit realizarea acelui vis al neamului românesc pentru care ASTRA a militat atîtea decenii: unirea Transilvaniei cu România.

EUGENIA GLODARIU

³⁷ V. Moldovan, *După serbările de la Blaj*, în *GazTrans*, nr. 197, 8/21 septembrie 1911, p. 1.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Numai în anul 1910 au fost ținute 484 prelegeri populare și 61 conferințe (*Transilvania*, nr. 4, jubiliar, 1911, p. 536—544, 550).

⁴⁰ E. P. Hossu-Longin, *op. cit.*, p. 87—88; E. Glodariu, *Elena Pop Hossu-Longin și mișcarea feministă din Transilvania*, în *ActaMN*, XIX, 1982, p. 492.

⁴¹ Ș. Petraru, *l.c.*

⁴² Ș. Pascu, *Făurirea statului național unitar român, 1918*, vol. II, București, 1983, p. 171.

BETRACHTUNGEN ÜBER DIE TEILNAHME DER „ASTRA“ AN DER NATIONAL-POLITISCHEN BEWEGUNG DER RUMÄNEN AUS TRANSYLVANIE

(Zusammenfassung)

Die Arbeit stellt Aspekte aus der Tätigkeit des „Vereins für rumänische Literatur und Kultur des rumänischen Volkes“ (ASTRA) dar, welche den national-politischen Charakter seiner kulturellen Aktionen beweisen.

Die politische Tätigkeit der ASTRA darf nicht in den amtlichen Schriften, in den Vereinsprotokollen gesucht werden, da sie den statutarischen Vorschriften nicht entsprach und den Bestand des Vereins gefährdet hätte. Sie ist jedoch in jeder kulturellen Aktion der ASTRA bemerkbar, sei es eine volkstümliche Vorlesung, eine Konferenz oder eben eine Generalversammlung; jedes derselben war ein Anlass für die Kundgebung nationaler Gesinnung, für nationale Solidarisierung, für patriotische Erziehung.

Bedeutsam sind die Generalversammlungen der ASTRA, richtige nationale Feste, die auch eine Gelegenheit für politische Beratungen und Besprechungen zwecks Ausarbeitung von Kampfplänen für die Rechte des rumänischen Volkes darstellten. Gleichzeitig wird hervorgehoben dass sich die rumänische Nationalpartei mittels der ASTRA eine breite politische Massengrundlage schuf; sowohl die Partei wie der Verein hatten oft dieselben leitenden Persönlichkeiten an ihrer Spitze.

Neben dem Ziele der kulturellen Entwicklung des Volkes, der Pflege der rumänischen Sprache und Literatur, des wirtschaftlichen, materiellen Fortschrittes machte sich in der Tätigkeit der ASTRA auch die Aufgabe der Gestaltung und Stärkung des nationalen Selbstbewusstseins geltend, welches alle Rumänen um ein gemeinsames Ideal scharen sollte — die Verwirklichung der nationalen Einheit. Die ASTRA entfachte und unterhielt mit allen Mitteln die ihr zur Verfügung standen das Gefühl der nationalen Einheit aller Rumänen und kämpfte zielbewusst für deren Verwirklichung.